

Извадок од документ за јавна политика на тема

**Можности за законска
имплементација на Отворените
образовни ресурси (ООР)**

Заклучоци и препораки

Заклучоци

Заклучок 1:

Сегашниот нормативен концепт на образовниот систем, како и практиките според кои се остварува овој систем, не го оптимизираат образованието во функција на подготовка на учениците за идни граѓани во информатичко-технолошки писмено општество кои ќе бидат креативна работна сила за стопанство засновано на знаење.

Заклучок 2:

Образованието има статус на јавно добро и претставува активност од неспорен јавен интерес, затоа уставната норма упатува на оптимално ангажирање на државата.

Позитивно во постојниот образовен систем е тоа што овој систем во концепциска, нормативно-правна, но и во финансиска смисла, создава одредена основа и не ги затвора можностите за отворен пристап до образовни ресурси.

Истовремено, отворениот пристап до учебници, од една страна, не претставува дефиниран дел во програмското планирање на образовниот процес и на учебниците; и од друга страна, преку порталот „е-учебници“, со оглед на утврдените негативности: нерегулираноста, нецелосноста и случајноста, покажува дека „отворањето на учебниците“ не е „состојба на свест“ и затоа не само што не придонесува за редефинирање на образовниот систем и процес, туку, ако порталот продолжи да функционира на ист начин, бездруго ќе има негативен ефект врз отворениот пристап до образовни ресурси воопшто.

Воедно, и самите автори на учебници посочуваат дека се недоволно упатени како да ги заштитат авторските права во рамки на отворен пристап до учебници и истовремено се недоволно информирани за самиот концепт на отворен пристап.

Заклучок 3:

Според Законот за учебници за основно и за средно образование, сите наведени фази во учебникарството се однапред определени процеси. Планот и програмата за соодветното одделение и предмет, како основа за подготвување на секој учебник,

ја предлага Бирото за развој на образование, а ја утврдува или потврдува министерот. Истата поделба важи и за концепцијата на секој учебник. Оттука, Бирото за развој на образованието треба да предводи во отворањето на учебниците.

Заклучок 4:

Законот за авторски и за сродни права заради материјата што ја нормира е гравитациона точка од каде произлегуваат принципите според кои се дефинираат правата на авторите на учебниците, без оглед во која форма се тие издадени: хартиена или електронска. Авторот има исклучиво право да забрани или да дозволи (освен во случаи предвидени со овој Закон) користење на неговото дело, сеедно дали на оригиналот или на примероци од оригиналот.

Умножувањето, како материјално право е од суштинско значење за слободниот пристап до учебници. Законот ги прифаќа придобивките на информатичката технологија и упатува дека умножувањето може да се врши и преку „складирање на делото во електронски облик“.

Исто така, треба да се нагласи и правото на јавно соопштување на делото, што подразбира делото да биде ставено „на располагање на јавноста“, а може да биде реализирано со тоа што делото ѝ се соопштува на јавноста „безжично или жично, вклучувајќи интернет или други комуникациски мрежи, на начин што секому овозможува пристап кон делото, од место и во време што самиот го избира.“

Заклучок 5:

Законот за авторски и за сродни права дозволува користење на авторско дело, без плаќање надоместок, во случаи како „времено умножување“ или кога „умножувањето е од минлив карактер“ и кога „умножувањето само за себе нема независно економско значење и чија единствена цел... е да овозможи пренесување на податоци во мрежа...“, а, исто така, и во случаи кога „умножувањето се врши од страна на... образовни институции, заради остварување на нивната дејност и без непосредна или посредна економска или комерцијална цел“.

Заклучок 6:

Кога станува збор за јавни, буџетски пари, нивното инвестирање или трошење има цел да се исполни конкретен јавен интерес: образовен процес преку бесплатни учебници. Трошењето на јавните пари за производството на учебници нема цел

остварување профит, туку намирување на производствените трошоци на одредено јавно добро. Ова условува обезпазување и на вториот елемент, врз кој се темели секој пазар, а тоа е стоката - учебникот. Учебникот не се продава, ниту се купува. Во вакви услови и другите елементи или процеси, кои го дефинираат секој пазар, се обезпазарени.

МОН се јавува како единствен откупувач на авторските права, односно единствен издавач кој е овластен да врши умножување и дистрибуција на учебниците. Гледано од ваква перспектива, може да се заклучи дека непазарната логика во учебникарството е во функција на создавање јавно добро и ги зајакнува можностите за отворен пристап до учебниците.

Заклучок 7:

Постои отсуство на конкретен документ каде би била претставена политиката и соодветните постапки според кои функционира порталот „е-учебници“. Оттука, произлегува дека тој е дел од јавна политика, дел од образовниот систем, за неговото постоење се трошат јавни пари, но сепак нема соодветен документ каде ќе биде дефинирана работата на порталот, ниту кој и за што е одговорен во рамки на порталот.

Заклучок 8:

Не постои доволно развиена свест за лиценците Криејтив комонс (Creative Commons) и можноста за нивна употреба во рамки на „е-учебници“. Понатаму, недоволната информираност на сите, МОН, авторите и комерцијалните издавачи, придонесува за неупотребата на „CC“.

Со оглед на бесплатноста на учебниците за крајните корисници, издавањето на учебниците е непазарна стопанска активност. Оттука, употребата на „CC“ е во интерес и на издавачите и на авторите и не претставува закана за нивните финансиски интереси.

Заклучок 9:

Креативната моќ на учебникарството е одредена од **авторите**, а со оглед на значењето на учебниците за образованието, токму авторите имаат клучна позиција во образованието. Треба да се акцентира дека интересот на авторот не е ограничен само на корисници во смисла на ученици, туку важен дел од корисниците се и

родителите, а и колегите (на авторот) и наставниот кадар во образованието. На вакво принципиелно ниво, нема сериозна причина која би упатила дека авторите би имале каков и да е спротивен интерес. Несомнено, отворениот пристап е идеален однос меѓу авторот и корисниците на авторскиот труд, а може комплетно да се реализира преку порталот „е-учебници“.

Заклучок 10:

Наспроти посочените негативности, што е главно извориште за „отсуство на свест“, сепак се присутни основните услови за сериозен суштински исчекор: образованието има статус на јавен интерес и учебникарството е непазарна стопанска активност.

Токму затоа, хармонизацијата на чинителите на отворениот пристап до образовни ресурси, а во прв ред отворениот пристап до учебници, треба да почне со законско и со програмско дефинирање во рамки на образованието.

Во дефинирањето треба да учествуваат државни, стопански, професионални и граѓански организации. Само на овој начин отворениот пристап ќе стане „состојба на заедничка свест“.

Препораки

Постигнувањето на посочените цели и задачи треба да ги следи следниве препораки:

Препорака 1:

Во Законот за авторско право и за сродни права да се вгради норма за авторство во контекст на јавен интерес и на јавни финансии како координативни точки на отворениот пристап, од една страна, и од друга страна, да се унапреди заштитата на авторството и на сродните права, но да се унапреди и правото на отворен пристап до такви дела, особено кога се работи за образовни средства.

Паралелно, и во Законот за учебници, треба да се востанови норма за отворениот пристап до учебници, како оптимално остварување на јавниот интерес во образованието.

Препорака 2:

Законски дефинираниот отворен пристап до учебници треба да стане сегмент во плановите, програмите и во концептите што Бирото за развој на образованието ги создава во рамки на учебниците и на другите образовни средства, на пример, работните тетратки.

Препорака 3:

Воведувањето на отворениот пристап како еден од основните принципи во учебникарството треба да резултира и со јасна координирана политика, која ќе опфати различни, институционални и неинституционални субјекти, но секогаш во центарот на таквата политика ќе бидат авторите и нивните права.

Препорака 4:

Отворениот пристап соодветно на техничките можности и стандарди (на пример: Web 2.0) треба да ја поттикнува комуникацијата и креативноста, деформализирајќи го односот учител – ученик и создавајќи основни услови за посуштинска и посеопфатна дигитализација на образованието.

Препорака 5:

Законската и подзаконската нормираност на отворениот пристап до учебниците треба да иницира концепциско редефинирање на порталот „е-учебници“, сè до овозможување на различните видови отвореност, секако во соработка со авторите.

Исто така, во рамки на „е-учебници“, веднаш треба да се почне со надминување на посочените негативности: во прв ред потпишување на одделни договори со авторите на електронските изданија, и на тој начин да се отвори дијалог со одделните јавности, како, на пример, авторите, со што ќе почне и градењето на заедничката свест.

Инаку, неопходноста од два договори се однесува на ситуации кога делото е објавено или ќе биде умножено и/или пуштено во промет во различни форми, односно на различни материјални носители на содржината на делото. Оттука, потребно е да се склучи еден договор кога делото е во книжен облик, а кога истото дело ќе биде издадено или умножено и во електронски облик, треба да се склучи друг или посебен договор.